

Un gegant del cel en perill d'extinció

Socialització i divulgació de la reintroducció del voltor negre a Catalunya

Resum

Català

La interacció de l'home amb les diferents espècies amb les quals cohabita ha creat casos com el del Voltor Negre (*Aegypius monachus*), l'au necròfaga més gran d'Europa, que actualment es troba en perill d'extinció. La utilització del territori per a ús antropogènic (ramaderia, xarxes elèctriques, zones urbanes,...) ha fet disminuir la població d'aquesta espècie. Així com la incursió, de manera indirecta, en aquestes poblacions degut a l'acció de l'home podem destacar-ne'n dos, el més rellevant és la intoxicació per verí, degut a l'ús il·legal d'aquestes substàncies per al control de depredadors fa que els tòxics vagin pujant per la piràmide tròfica. La segona causa rellevant és la disminució d'aliment degut a la mixomatosis i a la normativa existent d'obligatorietat de retirada dels animals morts a muntanya per sota dels 1400m. Al fer l'anàlisi de problemàtiques, s'observa que la gran majoria són antròpiques, degudes a la desinformació i al desconeixement, per

tant; per a realitzar un bon pla de reintroducció és necessari fer un treball previ de socialització de les poblacions de la zona per a que el projecte sigui eficient. El projecte consisteix en fer una conscienciació social als diferents grups implicats (turisme, escoles i població; ramaders i caçadors), mitjançant documents gràfics, material educatiu, material de suport i materials i mètodes de divulgació. Per a que la vall d'Alinyà i Boumort passin a ser destacades per la presència establerta de les quatre aus necròfagues més rellevants d'Europa; l'Aufrany, el Trenalòs, el voltor comú i el nostre protagonista: el Voltor Negre.

English

The interaction between human beings and the species with which they coexist has created cases such as the Black Vulture (*Aegypius monachus*), the biggest scavenger bird in Europe, which is currently endangered. The anthropogenic use of terrain (livestock, electrical networks, urban zones...) has made a dent in this species population. So has the indirect incursion of human action on these populations, namely poison intoxication, due to the illegal use of these substances for predator control that allowed such substances to climb the food pyramid., and also the lack of food due to myxomatosis and the legal requirement to remove dead animals in the mountains under 1400m. When doing problem analysis, it can be seen that most of them are anthropogenic, due to disinformation and lack of knowledge so, in order to realize a good reintroduction plan and an efficient project,

some previous socialization work on populations in the area is required. This work is based on creating some social conscience to the diverse affected groups (tourism, schools and population, farmers and hunters), using graphical documentation, educative material, support material and diverse divulgation methods.

The aim is that Alinyà and Boumort valleys are known for their established presence of the four most relevant scavenger birds in Europe, egyptian vulture, bearded vulture, the common vulture and our protagonist: the Black Vulture

Castellano

*La interacción del hombre con las distintas especies con las que cohabita ha creado casos como el del Buitre Negro (*Aegypius monachus*) el ave necrófaga más grande de Europa, que actualmente se encuentra en peligro de extinción. La utilización del territorio para uso antrópico (ganadería, redes eléctricas, zonas urbanas,...) ha hecho disminuir la población de esta especie, así como la incursión, de manera indirecta, en estas poblaciones debido a la acción del hombre. Podemos destacar dos, la más relevante es la intoxicación por veneno, debido al uso ilegal de estas sustancias para el control de depredadores hace que los tóxicos suban por la pirámide trófica. La segunda causa relevante es la disminución de alimento debido a las mixomatosis y a la norma presente de obligar la retirada de los animales muertos en el monte por debajo de los 1400 m. Al realizar el análisis de problemáticas se observa que la gran mayoría son antrópicas, debidas a la desinformación y al desconocimiento, por tanto, para realizar un*

buen plan de reintroducción es necesario hacer un trabajo previo de socialización de los pueblos de la zona para que el proyecto resulte eficiente. Éste proyecto consiste en realizar una conciencia social a los diferentes grupos implicados (turismo, escuelas i población, ganaderos, cazadores), mediante documentos gráficos, material educativo, de soporte i materiales i métodos de divulgación. Para que la Vall d'Alinyà y Boumort se conviertan en sitios destacados por la presencia establecida de las cuatro aves necrófagas más relevantes de Europa; el alimoche, el rompe huesos, el buitre común, i nuestro protagonista: el buitre negro

Paraules Clau

Voltor Negre, Reintroducció, Alinyà, *Aegypius monachus*, P.A.S., Hide, Hacking, Fundació Catalunya Caixa, GREFA, Trenca, Educació ambiental, Pre-Pirineu, Alt Urgell, au, necròfags, Catalunya, socialització, Boumort, Voltors.

Introducció

La Vall d'Alinyà és un indret molt poc conegut situat a la comarca de l'Alt Urgell, a 35 Km de la Seu d'Urgell, i a 106 km de Lleida. Localitzada al cor del Prepirineu occidental català, a la conca mitjana del Segre. Es tracta d'un indret molt ben conservat i resulta un exemple molt característic del paisatge Prepirinenc amb un terreny calcari i unes extensions boscoses de carrasques, rouredes i pinedes.

Des del 2007, la vall ha entrat en el Projecte de Reintroducció del Voltor Negre al Pre-Pirineu Català mitjançant l'antiga Obra Social de Caixa Catalunya, actual Fundació Catalunya Caixa.

El voltor negre (*Aegypius monachus*) és l'espècie més gran de l'ordre dels falconiformes i una de les 4 espècies de voltor que cria a la península. Es caracteritza pel seu color fosc uniforme, la presència de plomatge negre al cap i plomes lanceolades al coll que li proporcionen aquest aspecte de monjo característic, que va donar origen al seu nom en llatí. Té un bec robust i fort preparat per esquinçar les peces més dures com ara músculs, pells o teixits cartilaginosa dels cadàvers dels quals s'alimenta. La coloració del bec està ben definida, la part externa de color fosc i la meitat interna de colors rosats o violacis que varien amb l'edat.

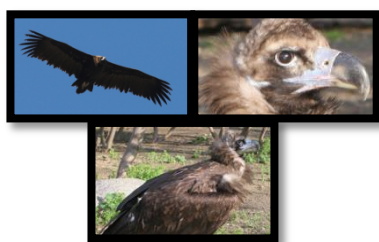

Figura 1: Detall de la silueta al vol, del cap d'un Voltor Negre i de la figura sencera d'un exemplar.

La seva àrea de distribució a la península se centra majoritàriament a la meitat sud, i des de 2007, existeix una petita colònia a la zona estudiada, el Pre-Pirineu de Lleida.

Gairebé no existeixen dades de la distribució que tenia el Voltor Negre a territori català degut al temps que fa de la seva desaparició. Tot i així, es pot afirmar de la seva existència tant al vessant nord com al sud de la serralada pirenaica.

Fins els anys 90, el Voltor Negre es considerava una espècie molt rara a Catalunya d'aparició excepcional. A partir d'aquesta dècada, i com a conseqüència de les reintroduccions del Massís Central Francès i el creixement de la població de la península, es comencen a observar alguns exemplars a terres catalanes. Alguns exemples de llocs on s'han observat són al Massís de "Els Ports", a la Reserva Nacional de Caça de Boumort, al Pla de l'Estany, al Pallars Jussà, al Gironès i fins i tot a Cardedeu.

Tot i que definir les causes exactes de l'extinció de l'espècie de la zona és molt complicat, degut al llarg període de temps que ha transcorregut i la poques dades que es tenen de l'època, podem atribuir-la als factors socioeconòmics que afectaven als hàbitats. La gran desforestació de les zones pirinenques durant els segles XVII i XIX, fent desaparèixer les masses boscoses per donar lloc a pastures i, per tant, destruint l'hàbitat de nidificació de l'espècie, és una de les principals causes que apunten a la extinció de l'espècie a Catalunya.

Objectius i Metodologia

Els objectius generals plantejats per a realitzar aquest projecte són:

Conèixer i analitzar el projecte de reintroducció del Voltor Negre a la Vall d'Alinyà, per a familiaritzar-nos amb les tasques dutes a terme a la Vall d'Alinyà i a la Reserva Nacional de Boumort

Crear un pla de socialització per a la zona que sigui extrapolable i factible, ja que els pocs efectius que actualment treballen en el projecte no han pogut realitzar una socialització ni educació ambiental tant extensa com seria necessària i desitjada per a la mateixa Fundació Catalunya Caixa.

Els objectius específics marcats són:

- **Realitzar un inventari d'actuacions realitzades fins al moment** en el marc de la reintroducció del voltor negre i la socialització que s'ha realitzat fins al moment.
- **Estudiar l'adaptació i la manera d'actuar a Alinyà per tal de participar al projecte de reintroducció**, incidint en l'acceptació de la població resident del poble de la presència de la colònia de voltors que hi viu, i de les tasques que es duen a terme per a la reintroducció del voltor negre
- Investigar possible rebuig a la presència de voltors a la vall amb la població, sobretot amb els ramaders.
- **Dissenyar material de socialització** per a la població i les escoles, un material que ens permeti explicar les característiques de l'espècie i les tasques que s'estan duent a terme a la zona per a la reintroducció, d'una manera senzilla, clara i concisa.

- **Crear un pla d'actuació** per tal de donar a conèixer tant el projecte que es duu a terme com l'espècie als habitants de la zona, utilitzant el material ideat i dissenyat per a la tasca.

Per tal d'assolir aquests objectius i arribar a unes conclusions, primer de tot cal un estudi de la Fundació Catalunya Caixa i una familiarització amb el Projecte de Reintroducció del Voltor Negre al Pre-Pirineu Català coneixent el que s'hi està duent a terme i tot el que s'ha fet fins el moment des de la fundació i altres entitats col·laboradores, per tal de poder difondre més fidelment el missatge a la població. Per a realitzar aquest inventari, el contacte i treball juntament amb un dels membres de la Fundació Catalunya Caixa i responsable del P.A.S. de Alinyà és fonamental, per a obtenir les línies a seguir i el material que ja disposa la mateixa Fundació.

Per tal de idear unes actituds del poble davant la presència d'una colònia de voltor negre cal estudiar la població d'Alinyà, en el nostre cas, representants del poble que poden tenir un contacte més directe amb els voltors, com són els caçadors i els ramaders de la vall. Mitjançant unes entrevistes informals, s'estudiarà el grau d'acceptació que tenen els habitants d'Alinyà envers la colònia de voltors, i en com des de la població, en aquests cas, des de la ramaderia i la caça es pot contribuir al bon desenvolupament i al bon estat de la colònia, estudiant la tolerància i punt de vista d'aquests dos col·lectius i les possibles problemàtiques que poden ocasionar-se o la visió de la potencialitat de problemes que tenen aquests dos grups de població. Aquest punt és essencial a l'hora de difondre a la

resta de població unes bases de conducta davant la possible presència d'una colònia d'aquestes característiques.

Un cop es coneix la visió que en tenen els propis habitants d'Alinyà, cal idear un programa de socialització, i per això, crear un material que serveixi per a fer arribar el missatge i el procés de reintroducció que es duu a terme a la resta de territori. Per això es crearan un seguit de tríptics i un pòster amb la informació bàsica per a conèixer l'espècie del voltor negre i el projecte de reintroducció per a la població i habitants del territori, i tot un seguit de material, activitats, tallers,... per acostar aquests conceptes a les escoles, ideant un material adequat per a cada franja d'edat.

Resultats i Conclusions

Els resultats obtinguts han estat tot un seguit de material per a la socialització creat especialment per a la causa i diferenciats segons el públic dirigit. Entre ells, un pòster i uns tríptics divulgatius sobre el voltor negre i la seva reintroducció a Catalunya.

Figura 2: Miniatures d'exemple del pòster i un dels tríptics creats

Pel què fa als materials per a la divulgació a centres escolars, s'han dissenyat diferents

packs per a cada grup d'edat, des de jocs, i fitxes per als més menuts com possibles treballs de recerca o crèdits de síntesi tractant el voltor negre per a ESO i Batxillerat, amb estades a Alinyà amb activitats sobre el terreny.

S'ha creat també una metodologia i pla de treball per a la divulgació d'aquestes eines, que consta d'un recorregut traçat per les poblacions de la comarca i comarques veïnes amb un punt informatiu mòbil i un pla i metodologia per arribar a totes les escoles que estiguin interessades en utilitzar el material educatiu.

Les conclusions extretes del projecte són les següents:

- El projecte de reintroducció del Voltor Negre s'està realitzant correctament, les tasques específiques de reintroducció estan obtenint uns resultats molt bons, ja tenim parelles assentades a la zona, i molts individus que es troben o han estat en fase de dispersió, tornen a la zona (en aquest cas a Boumort) a aparellar-se i quedar-se a Catalunya.
- Els grups encarregats d'aquesta reintroducció, principalment GREFA, Trenca, i Fundació Catalunya Caixa tenen una bona relació i una bona coordinació amb altres projectes similars, principalment amb els duts a terme al sud de França, a l'hora de realitzar el seguiment de les espècies o amb el sud d'Espanya per tal de aconseguir individus per a reintroduir a Catalunya, fet que augmenta considerablement les opcions d'èxit.

- Pel que fa referència a la socialització prèviament realitzada a mans de la Fundació Catalunya Caixa, cal dir que ha estat molt bàsica i possiblement insuficient per manca de pressupost i de personal per a realitzar totes les tasques. Fins el moment, la socialització i divulgació del projecte ha constatat de xerrades obertes a la població o petites exposicions i presentacions a escoles de la zona. Cal dir que l'esforç ha estat molt gran per part dels treballadors i voluntaris de la fundació, però la manca de recursos ha fet que segurament no fos la manera més encertada d'arribar al la gent.
- Tal i com s'esmentava a les hipòtesis que la no aparició d'Alinyà i Boumort com a punt on hi ha una colònia de voltor negre podia ser causa d'una manca de difusió, sinó que per la raó del poc temps que el projecte està en marxa i la prematura fase en que es troba, que tot i que els assentaments de voltor negre a la zona ja són una realitat, encara es necessiten uns resultats més contundents i una població més àmplia per a poder considerar aquest indret i Catalunya com una zona d'hàbitat natural per al Voltor Negre.
- La opinió i la relació que hi ha a Alinyà entre la població i la comunitat de voltors és exemplar. Tot i que la presència de voltor negre és molt puntual, la relació que han aconseguit els habitants amb la àmplia comunitat de voltor comú és molt bona. Arribant a la màxima col·laboració del poble amb tasques referents als voltors, ja sigui cedint ràpidament bestiar mort a la fundació per abocar al PAS, com abandonant caça difícil de traslladar a un lloc òptim per a l'alimentació d'aquestes aus, tenint sempre cura per la continuïtat de l'espècie.
- Aquesta bona relació esmentada entre la fundació i els habitants d'Alinyà, i la bona acceptació de la colònia de voltors ha fet que els ramaders de la zona tinguin una crítica opinió sobre la normativa que prohibeix abandonar els cadàvers del bestiar a la muntanya i la obligatorietat de haver de pagar una assegurança per a la retirada d'aquests que en cap cas utilitzen a la vall.
- Pel què fa al material creat en aquest projecte, tant a nivell de població general com a nivell escolar, serà un material de lliure accés, de programari lliure, d'aquesta manera, es facilitaran les tasques de divulgació a altres indrets, sent, aquest material, totalment extrapolable a altres zones del territori on hi pugui haver presència d'aquesta espècie.

Bibliografia

- Arenas, R. 2004. Programa para la conservación del buitre negro *Aegypius monachus* en Andalucía. *Resúmenes del Symposium Internacional sobre buitre negro*. Consejería de Medio Ambiente. Junta de Andalucía. Córdoba.
- Eurosite. 1999. *Manual de Planes de Gestión*. Fundació Territori i Paisatge. Caixa Catalunya.
- González, L. M., González, J. L., Garzón, J. y Heredia, B. 1986. Estatus y evolución de la población de buitre negro en la Península Ibérica (1972-1986). En: *Resúmenes de la V Conferencia Internacional sobre Rapaces Mediterráneas*. Evora.
- GREFA. 2004. Estudio de la dispersión y áreas de alimentación del buitre negro. *Symposium Internacional sobre buitre negro*. Conselleria de Medi Ambient. Junta de Andalucía. Córdoba.
- Madroño, A., González, C. y Atienza, J. C. (eds.). 2004. *Libro rojo de las aves de España*. SEO/BirdLife-Dirección General de Conservación de la Naturalesa. Madrid.
- Institució catalana d'història Natural, 2004. Els sistemes naturals de la Vall d'Alinyà, Barcelona.
- Ruben Moreno-Opo i Francisco Guil, 2007. Manual de gestion del habitat y de las poblaciones de buitre negro en España. Direccion general para la Biodiversidad. Ministerio de Medio Ambiente. Madrid.
- Projecte de reintroducció del voltor negre als pirineus, [web en línia] <http://ca.blackvulture-pyrenees.org/projecte-reintroduccio-voltor-negre-pirineus/>
- Associació Trenca, [web en línia], <http://trenca.org/>
- Fundació Catalunya caixa la pedrera [web en línia], <http://www.fundaciocatalunya-lapedrera.com/ca/home>
- El buitre negro en España, Censo nacional (2006) [Document en línia], Javier de la Puente, Rubén Moreno-Opo i Juan Carlos del Moral, PDF. http://www.seo.org/wp-content/uploads/2012/04/13_buitre negro.pdf

